

Joan Vic i Manrique de Lara (1530-1612) Un bisbe posttridentí i promotor d'art

Bartomeu Martínez Oliver

Pròleg de Marià Carbonell Buades

Edició composta amb lletra Lexicon No2 Roman,
impresa sobre paper Printset Ivory de 90 g/m² per a l'interior
i cartolina Image Silk de 350 g/m² per a la coberta

© Bartomeu Martínez Oliver
© Del pròleg: Marià Carbonell Buades

© 2026, d'aquesta edició:
Institució Alfons el Magnànim
Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació
Diputació de València
Corona, 36
46003 València
Tel.: +34 963 883 169
magnanim@dival.es
www.alfonselmagnanim.net

ISBN: 978-84-1156-124-2
DL: V-1191-2026

Disseny de la col·lecció: Fèlix Bella
Disseny de la coberta: Manuel Serra

Imatge de la contracoberta: Ignacio Fargas. *Vista general del monasterio de la Murta* (1846).
Museu Municipal d'Alzira
Maquetació: Artes Gráficas J. Aguilar, SL (València)
Impressió: Gràfiques Maral. Canals (la Costera)

Índex

Pròleg 11

Prefaci 13

Agraïments 16

Sigles 21

La dimensió humana 23

Els Vic, nissaga de benefactors 27

Salamanca, càtedra i rectorat 32

Mallorca sota un llinatge. El virrei Lluís Vic i Manrique 38

Debilitas corporis sine vanitate 44

Episcopat i arquebisbat 47

El control de Roma en el nomenament de bisbes 48

Impulsor de la reforma: el bisbe ideal posttridentí 54

Esperit de renovació religiosa 63

La reorganització del clergat 70

Floriment cultural i litúrgic 76

Fundacions conventuals 78

Sínodes diocesans: estructura i estratègia de govern 81

Decor i decència en els temples 86

Manuale sacramentorum, primer ritual posttridentí 93

Finis gloriae mundi. Arquebisbe de Tarragona 99

Promotor de les arts 109

El panteó familiar: el monestir jerònim de la Murta 110

La donació de la biblioteca a la Murta 116

Patrocini a Mallorca 118

Pragmàtiques al servei de l'art 125

La Seu, model de programa reformista 134

El *Liber Repertorium* catedralici 145

Els llibres de fàbrica de la consagració 150

Ensenyar, delectar i commoure. El sermó de la Immaculada Concepció 166

El portal major dedicat a la *Tota Pulchra* 174

Conclusió 187

Apèndix d'imatges 191

Bibliografia 221

La dimensió humana

El bisbe Vic serà el protagonista de la vida religiosa mallorquina al tombant del segle XVII, el promotor i l'ànima de la reforma. Figurarà com un dels bisbes més il·lustres i cèlebres de la història mallorquina. Rebé una intensa influència del pensament religiós de l'època, format en la ideologia contrarreformista i amb prestigiosos religiosos de l'època: de la seva personalitat emanà un fervent espiritualisme i devoció passionista.

Un dels buits historiogràfics per conèixer amb profunditat la història eclesiàstica a la Mallorca del segle XVI és la mancança d'una biografia documentada i completa de la figura del bisbe Joan Vic i Manrique (Alzira, València, 1530-Tarragona, 1612). Una de les fonts documentals manuscrites, per conèixer la seva biografia personal i familiar, citades per Mn. Guillem Pons¹ i no estudiada a fons, és el llibre escrit pels nebots del prelat, Álvaro i Diego Vic, titulat «Libro del linaje y descendencia de mis hijos, que trata de los linajes de Vich, Manrique Ferrer, Fajardo, Castellví, Moscó, Borja y Belvis» del qual no coneixem la data². El mapa bibliogràfic que ha tractat la temàtica en qüestió, han pouat en algunes referències biogràfiques i genealògiques el Pare Jaime Villanueva (1851)³, Antoni Furió⁴, del Baró de Terrateig (1944)⁵, Guillem Pons (1968)⁶, Gabriel Mateu (1985)⁷, Pere Xamena i Francesc Riera (1986)⁸ i Emilio Callado (2006)⁹. Manca però una biografia acurada per conèixer totes les etapes de la seva vida, especialment per l'interès en pertànyer a una de les famílies valencianes d'abats, bisbes, cardenals, batlles, consellers reials, generals, almiralls, ambaixadors i virreis; i que exerciren el mecenatge al servei de les arts.

1 Pons, G. (1968: 180).

2 Coneixem l'edició de Vich, A. et al. (1921).

3 Villanueva, J. (1851: 131-137).

4 Furió, A. (1852: 362-376).

5 Terrateig, B. de (1944); (1963); Serio, A. (2007: 29-63).

6 Pons, G. (*op. cit.*: 175-325).

7 Mateu, G., 1985.

8 Xamena, P. et al. (1986); (1978: 192-199).

9 Callado, E. et al. (2006). Aquest catàleg reuní una sèrie d'estudis sobre la figura de Jeroni Vic Vallterra, ambaixador, primer de Ferran Catòlic i després de Carles I, davant de qui en aquell temps era la màxima autoritat d'Occident, el papa. En aquest estudi (p. 62) podem contemplar el retrat de Mons. Joan Vic i Manrique de Lara, net de l'ambaixador, rector de la Universitat de Salamanca, bisbe de Mallorca i arquebisbe de Tarragona, conservat avui al Museu de Belles Arts de València.

Joan Vic i Manrique va néixer el dia 13 d'agost de 1530 al monestir dels Jerònims de Nostra Senyora de la Murta, prop d'Alzira (València)¹⁰ [Figura 5. Roland de Moïis. *Retrat de Joan Vic i Manrique*. 1581. Museu de Belles Arts de València] en el si d'una de les famílies més il·lustres del regne de València que té els seus orígens a l'època del rei en Jaume I¹¹ però que, des de l'any 1441, quedà agregada al títol de la baronia de Llaurí. D'il·lustre família valenciana va néixer a la cel·la quarta, abans del cor, del monestir de la Murta (Alzira)¹² tal i com recordava un breu manuscrit d'un monjo de l'orde de sant Jeroni a la coberta d'una Bíblia poliglota que ell regalà a la biblioteca del monestir, fundada l'any 1594.

Al codicil del testament del seu nebot Fra Diego Vic Mascó del dia 9 d'abril de 1657, llegim el següent¹³:

«Ítem en dit claustre alt sobre la porta de la cel·la on nasqué lo Arquebisbe monsenyor se ha de expressar esta memòria. En esta celda nació el Ilustrísimo señor Don Juan Vique Obispo de Mallorca y Arzobispo de Tarragona a 13 de agosto de 1530 estando sus padres Don Luís Vique y Doña Mencía Manrique, en este sitio a causa de la peste de Valencia¹⁴ y en memoria de ello y con la evidencia de que había de ser enterrado aquí estaba en la pared grabado de mano de su Ilustrísima este epitafio: Nudus egressus sum de utero matris mee hic et nudus murtae huc (...) Potser escriure açó en pergamí o paper gros guarnit com si fora quadro y se ha de posar sobre la porta de a mateixa cel·la».

10 Segons els estudis previs de Mn. Guillem Pons existeix una acta baptismal del bisbe Vic i Manrique (1530) que era una nota o memòria del seu naixement. La referència arxivística és la següent: «Libro de censales, rentas, posesiones y emolumentos del monasterio de la Murta». Archivo del Reino de Valencia (ARV), *Libro 4163*, folio 6v. Segueix Pons en referència al monestir de la Murta «[...] este cenobio y santuario, situado en un pintoresco valle, había sido desde antiguo muy favorecido por los Vich, que tenían en él sepultura familiar y eran considerados casi como patronos». Pons, G., *op. cit.*, (189); Almareche, F. (1941); López, A. et al. (1995: 17-23).

11 El baró de Terrateig documenta la història del llinatge de la següent manera: «Lo cierto es que el solar de este linaje se halla en Castelló de Ampurias, del Principado de Cataluña, y en el Convento de San Francisco de dicha ciudad tenían la capilla con sepultura propia, como consta en la información que se hizo para la concesión del capelo cardenalicio a Don Guillem Ramón de Vich (...) Si después de muerto el Cid se perdió en Valencia, un monarca aragonés la conquistará de nuevo. En esta empresa formarán numerosos caballeros catalanes, y entre ellos hay uno que pinta en su escudo tres fajas rojas en campo de oro: Guillem de Vich». Terrateig, B. de, *op. cit.* p. 4-5.

12 Morera, J. B. (1995: 170). «Años 1529 y 1530. En 27 de julio de este año convinieron los PP. Diputados en que la celda donde estaba el arca de la comunidad se diese por habitación a D^a Mencía Manrique, mujer de D. Luis Vique, cerrando con tabique la segunda puerta de la celda y abriendo un portalillo del hospicio. En el mismo convinieron los Capitulares en que se diese la enfermería a Miser Abat, y su cuñada la Sra. De Parcent, abriéndose una puertecilla a la parte del hueco de las gallinas. Y en el mismo acordaron hospedar al canónigo Frigola».

13 ARV, *Papers solts*, s. f. Testament i codicil de Fra Diego Vic Mascó (9 d'abril de 1657).

14 Furió, A. (362-363): «Huyendo de un contagio que a mediados del siglo XVI afligía la ciudad de Valencia, se refugiaron los padres de nuestro prelado [Joan Vic i Manrique] a un caserío inmediato al monasterio de San Jerónimo de la Murta, distante cinco leguas de dicha capital. Allí nació D. Juan, que muy en breve dio muestras de la piedad que albergaba en su cristiano pecho y de la inclinación que tenía al estado eclesiástico».

Entre els molts ascendents familiars de la família Vic destacaven dues figures: el seu besavi, Lluís Vic i Corbera (1425-1477) conseller de Joan II el Gran i Batlle de Cullera; i el seu avi, Jeroni Vic i Vallterra (1459?-1535)¹⁵, que durant els anys 1507-1521 fou ambaixador de Ferran el Catòlic a Roma en els pontificats de Juli II (1443-1513)¹⁶ i Lleó X (1475-1521). Es conserva a l'Arxiu de la Casa Llaurí una butlla del papa Lleó X, dirigida a l'ambaixador Jeroni Vic, del dia 4 d'abril de 1520 en la qual li agraiïa els serveis prestats a l'anterior pontífex Juli II.

Una de les carreres eclesiàstiques més importants de la família Vic, encara inexplorades, correspon a un dels quatre germans de l'ambaixador; Guillem Ramon Vic (1450?-1525)¹⁷, ardiaca de Xàtiva, canonge de València, cardenal (1517), bisbe de Barcelona¹⁸ i de Cefalú (1519-1525). Un fort equip diocesà li facilità el seu govern pastoral: el seu vicari general fou Francesc Solsona; els acòlits, Antoni Roura, Bernat Fabre, Stephanus Ferrer i Rafel Berga; i els presbiteris, Baltasar Sans, Honorat Vallespir i Joan Martorell¹⁹. Des de Nàpols, el dia 14 d'abril de 1507, Ferran el Catòlic

15 El Baró de Terrateig ha tractat la, no documentada a dia d'avui, data de naixement de la següent manera: «No consta la fecha exacta de su nacimiento. Pero teniendo en cuenta que su nombre de pila, Miguel Jerónimo, o Jerónimo sólo, como preferentemente utilizó, no eran nombres propios de la familia, hay que suponer que les fuera puesto este último en recuerdo del fundador de la Orden de los Jerónimos, a quienes pertenecía el Convento de la Murta, tan favorecido y ligado a esta familia, y el de Miguel Ángel, por el Santo del día, y puesto que las capitulaciones matrimoniales de sus padres tuvieron lugar ante Miguel Bataller, en 10 de marzo de 1458, podría fijarse como fecha de su nacimiento la del 29 de septiembre de 1459». Terrateig, B. de, *op. cit.*, (14-15). En el «Diario de Jerónimo Soria (1508-1516)», conservat a la Biblioteca del R. Corpus Christi (València, manuscrit, L. S. XVI, 146 f.) s'insinuava l'ombra de reialesa que Carles V havia impregnat dins el Regne de València amb l'elit social com el commendador Escrivà, l'almirant d'Aragó Alonso de Cardona, Baltasar de Romaní i Jeroni Vic.

16 Jeroni Vic treballà incansablement en el context del papa Giuliano della Rovere (Juli II), pontificat des de l'1503 al 1513, en un moment en el qual el pontífex volia fer de la Santa Seu la primera potència italiana en el camp de les belles arts: mecenes fastuós, fou protector de nombrosos artistes del Renaixement, especialment de D. Bramante i Miquel Àngel B., qui va concebre la seva tomba monumental.

17 Segons el Baró de Terrateig «[...] fue nombrado cardenal, dándole el Capelo del Título de San Marcelo, nombramiento que se hizo juntamente con el Obispo de Tortosa que subiría después al solio Pontificio con el nombre de Adriano VI. Al fallecimiento de éste y en la elección de Clemente VII, tuvo el cardenal Vich algunos votos para Papa. Falleció en Roma, el día 25 de julio de 1525, y su cuerpo fue trasladado al convento de la Murta». Terrateig, B. de, *op. cit.*, (14). Arxiu de la Baronia de Llaurí, caixa 5. Gómez-Ferrer, M. (2009: 197-216); Kubel, K. (1923: 129).

18 Elegit bisbe de Barcelona el 24 de gener de 1519. Arxiu Diocesà de Barcelona, «Liber visitatis sedis annis 1522-1530», sig. 35, f. 1r.

19 Arxiu Diocesà de Barcelona, «Registra Ordinatorum (1522-1530)», vol. XVI, f. 1r-11 r. Nomenaments realitzats del 4 de gener al 18 d'abril de 1522; *Gratiarum (1519-1522)*, f. 113r-114v. Quintin Aldea definí la carrera eclesiàstica de Guillem Ramon Vic de la següent manera: «De simple protonotario apostólico pasó a cardenal como premio a los méritos contraídos por su hermano Jerónimo de Vich durante su larga embajada en Roma (1 de julio de 1527). Se le adjudicó el título de San Marcelo (13 de noviembre de 1525). Recibió en encomienda el obispado de Cefalú que resignó antes de morir a favor de Francisco de Aragón. Fue nombrado obispo coadjutor con derecho a sucesión para el anciano Martín García, obispo de Barcelona (Arxiu Diocesà de Barcelona, «Registra Gratiarum», 1513-1519, vol. L, 24 de enero de 1519). El día 16 de febrero de 1521 el embajador español en Roma comunicaba a Carlos V, entre otras noticias, la concesión del obispado de Barcelona al cardenal Vic. Tomó posesión de dicha sede el obispo residencial el día 20 de marzo de 1521. Dispuso que los canónicos de Barcelona se colocasen en los actos públicos por orden de su antigüedad. La mayor parte de su

envià a Roma una ambaixada per donar comptes al papa Juli II i encapçalada per Jeroni Vic. Com ens informa el baró de Terrateig:

«Se inicia, pues, su misión en Roma. La tarea no era nada fácil. Ya había nacido Maquiavelo. La división de los Estados daba origen a disputas entre ellos y (...) en el centro de Italia, los Estados Pontificios, cuyo jefe, en su doble calidad de señor temporal y Cabeza de la Cristiandad, no podía ser considerado como un jefe de Estado más».²⁰

Es va casar el dia 11 de febrer de 1492 amb Violant Ferrer i tingueren tres fills, entre els quals, Lluís Vic i Ferrer²¹, pare del qui serà bisbe de Mallorca, Joan Vic i Manrique (1530-1611); qui a l'any 1524 va contreure matrimoni amb Mencía Manrique de Lara i Fajardo, mare del citat bisbe i filla del tercer comte de Paredes de Nava, de la noblesa castellana.²² [Figura 4. Roland de Moïs. *Retrat de Mencía Manrique de Lara*. 1581. Museu de Belles Arts de València]. Sabem, per un protocol notarial de Miquel Sansaloni datat 20 de març de 1593 a favor del virrei Lluís Vic Manrique, notícies sobre el testament o “honrosa memòria de la darrera voluntat”, del seu pare Lluís Vic, redactat a València el 24 de desembre de 1584 pel notari Joan Guardiola²³. La cultura artística de Joan Vic i Manrique en relació amb les arts va

pontificado residió en Roma. El día 12 de agosto de 1520, Carlos V escribió al conde de Monteleón, virrey de Sicilia, sobre la posesión del obispo de Cefalú, a favor del cardenal Vic. El día 30 de julio de 1525, el duque de Sessa, embajador de España en Roma, puso en conocimiento la recién defunción del cardenal Vic. Su cuerpo fue inhumado en la iglesia de santa Cruz de Jerusalén [avui no consta cap làpida del cardenal al temple] de Roma. Los consejeros de Barcelona suplicaron al emperador la promoción de un obispo residente en su diócesis». Aldea, Q. (1975: 2754-2755. Per la seva banda, Vicente de la Fuente (1879: 328) el definirà de la següent manera: «Natural de Valencia, obispo de Barcelona desde 1521 y Cardenal, el cual antes había sido auxiliar u obispo de Gracia, como decían entonces por allí, del obispo D. Martín García, su antecesor en la silla. Dícese que su título era de obispo de Cefalú en Sicilia, pero también dicha iglesia de Cefalú es residencial y el nombre de D. Raimundo no consta en el catálogo de los obispos de aquella iglesia, donde aparecen por entonces varios apellidos como Luna, Montoro, Sánchez y Aragón. Quizá fue más bien obispo de Cefalonia, en donde faltan nombres de preladados desde 1463 a 1550». Cardella, L. (1793: 50-51); Chacón, A. (1630: 1423-1424).

20 Terrateig, B. de, *op. cit.* (16).

21 ABLL, «Fons Vich», caixa 3, n. 28. Testament de Jeroni Vic nomenant hereu universal el seu fill Lluís Vic Ferrer. València, 31 de desembre de 1533. L'últim dels testaments de Jeroni Vic (notari Joan Francesc Ballester, publicat l'11 de gener de 1534) va ser dictat per l'ambaixador a l'avançada edat de 75 anys, pocs dies abans de la seva mort, succeïda el 7 de gener de 1534. El document és molt prolíx en detalls de divers tipus. Deixà al seu fill Lluís Vic i Ferrer com a hereu dels béns vinculats i hereu universal dels seus béns, inclòs el seu palau de València. Donà a la seva dona un usdefruit, mentre visquessin, el lliure ús d'unes dependències d'aquest palau i alguns objectes, i a les seves filles diversos objectes personals de valor. Com era costum a l'època, el testament ordena nombroses obres de caritat, com és el cas de 100 lliures i un llit per a l'Hospital General de València. Així mateix, concedí la llibertat a diversos esclaus, si bé amb la condició que havien de servir el seu fill o muller durant determinats anys. Bona part del testament va dirigida a regular el cerimonial que ha de seguir-se després de la seva mort, en les exèquies que s'han realitzat a la parròquia de Sant Martí de València i al monestir de la Mare de Déu de la Murta, lloc on serà enterrat vestit amb l'hàbit de Sant Jeroni.

22 Arxiu de la Baronia de Llaurí (ABLL), n. 612. «Capitulaciones matrimoniales para el casamiento de doña Mencía Manrique de Lara con don Luis Vich, 1524».

23 ARM, «Notari Miquel Sansaloni, S-1882», f. 8v-12r. En el testament deixà un molí, unes cases i terres de Cullera al seu fill Lluís Vic, virrei de Mallorca (1584-1594) amb la condició que se li pagués al seu altre fill Jeroni una suma total de 1.000 lliures de moneda valenciana.

sent coneguda progressivament. Una sèrie de circumstàncies concretes van haver de pesar en el nostre personatge, abans fins i tot de convertir-se en bisbe, que li van inclinar decididament a relacionar les arts i l'arquitectura amb el poder eclesiàstic. Vegem-ho a continuació.

Els Vic, nissaga de benefactors

Recordem que la infantesa²⁴ i la mort²⁵ de Joan Vic figuren en un bell epitafi redactat per ell mateix, van transcórrer a l'ombra del monestir de l'orde de sant Jeroni de Nostra Senyora de la Murta cenobi afavorit per la família Vic, on tenien sepultura familiar, concretament a la capella major (una cripta sota les grades), solució idèntica als monestirs de jerònims de l'Escorial i sant Miquel dels Reis de

24 Joan Vic fou el quart d'onze fills d'una de les famílies més il·lustres del Regne de València. (Terrateig, Baró de, Madrid, 1944). Va néixer a la cel·la número 5 del claustre del monestir de la Murta el dia 13 d'agost de 1530, fill de Lluís Vic Ferrer i Mencía Manrique de Lara y Fajardo (filla del tercer comte de Paredes de Nava) units en matrimoni el 1524 (Archivo de la Baronía de Llaurí: «Capitulaciones matrimoniales para el casamiento de doña Mencía Manrique de Lara con don Luís Vich», núm. 612). Existeix una acta baptismal del bisbe Joan Vic que és una nota al «Libro de censales, rentas, posesiones y emolumentos del monasterio de la Murta» (Archivo del Reino de Valencia: *Libro 4163*, f. 6v). En el darrer codicil del testament del seu nebot datat el dia 9 d'abril de 1657, Diego Vic expressava la seva voluntat en reconeixement al seu oncle: «Item en dit claustro alt sobre la porta de la celda en que nasqué lo Archebisbe Monseñor se ha de expresar esta memoria. En esta celda nació el Ilustrísimo señor Don Juan Vique Obispo de Mallorca y arzobispo de Tarragona a 13 de agosto de 1530 estando sus padres don Luís Vique y doña Mencía Manrique, en este sitio a causa de la peste de Valencia y en memoria de ello y con la evidencia de que había de ser enterrado aquí estaba en la pared vieja grabado de mano de su Ilustrísima este epitafio: «Nudus egressus sum de utero matris me hic et nudus murtae huc». Almarche, F., *op. cit.*, (237).

25 El dia 4 de març de 1612, a les cinc de la tarda, moria a Tarragona l'arquebisbe Vic i Manrique. En compliment de la seva voluntat, el seu nebot Diego Vic, es va disposar a portar el cadàver del seu oncle per inhumar-ho al monestir que el va veure néixer a Alzira feia 82 anys. Volent procedir amb rapidesa i seguretat es fonamentà en la norma jurídica «ubi tumulus ibi funus», no volia que se celebressin les exèquies a Tarragona. El capítol tarragoní, contràriament, va celebrar el dia 7 del mateix mes, les honres fúnebres de cos present i capella ardent (Blanch, J., «Episcopologi de Tarragona», Ms.). Immediatament després el seu nebot i el bisbe auxiliar de Tarragona, el mallorquí Joan Estelrich, van acompanyar les despulles de Joan Vic fins a la Murta. La família va construir una església i va rehabilitar, en suma, tot el convent. En honor al seu oncle l'últim testament de Diego Vic, datat el dia 5 maig 1656 i lliurat al notari Pere Joan Ferrer, deia així: «Mando sea llamado así lo más presto que se pueda al Convento de Nuestra Sra. de la Murta, situado en el valle de Miralles, dentro de los términos de la villa de Alcira, sea sepultado y me entierren en la bóveda donde están todos mis antepasados, acomodando mi caja a los pies de la en que está el cuerpo del Il. Sr. arzobispo de Tarragona, mi Sr. Tío». Aquesta solució fou idèntica a la seguida a El Escorial i Sant Miquel dels Reis de València. L'infortuni va marcar el final dels dies del patró del monestir: havent manat construir el sagrari de l'església del monestir per la seva sepultura, es va reconèixer indigne d'ocupar pel que segles posteriors va ser recollit d'aquesta manera: «La esclarecida luz del linaje y apellido de Vic ya para el siglo apagada y reducida toda a cenizas que reserva este insigne santuario, renace de ellas para eterna sucesión de los tiempos en memorias calificadas de lo que ha sido y en desengaños infalibles de que la más ilustre estimación de la presente vida es y ha de ser últimamente polvo y nada. Don Diego Vique en quién se acabó de extinguir su familia y nombre mandó echar el sello con esta piedra a la reparación de este convento cuando fiando en los divinos auxilios más que en las propias fuerzas se opuso piadoso a las injurias que el tiempo comenzaba a ejecutar en la venerable ancianidad de su edificio». Almarche, F., *op. cit.*, (227, 251).

València²⁶. [Figura 24. Ignacio Fargas. *Vista interior de la iglesia de Nuestra Señora de la Murta*, 1846, Museo Municipal de Alzira (Valencia)]. La família Vic es refugià en aquesta vall de Miralles (coneguda popularment com a vall dels Miracles) a causa de la pesta que arrasava València, segons documentà fra J. B. Morera el 1773:

«Merece capítulo aparte el repetido prodigio con que la Divina Misericordia, por respeto de su Madre Santísima, ha hecho el Valle de la Murta antídoto contra todo contagio y pestilencias [...] Entre los muchos que vinieron a esta casa huyendo de la peste del año 1530 fue el Sr. Luis Vique y su esposa D^a. Mencía Manrique de Lara, personas bien conocidas por su nobleza»²⁷.

Per exemple Luís Vic, Mestre Racional de València, va donar una sèrie d'ornaments al monestir. Es va declarar molt devot en el seu testament de l'any 1476 de santa Maria Magdalena «la cual fiesta quiso se celebrara con toda solemnidad, y que el día siguiente, se cantara un solemne aniversario por su alma, y las del Purgatorio, y otro aniversario en el día de su muerte, asignando para todo cinco mil sueldos de moneda de Valencia»²⁸. Posteriorment, deixà 250 lliures, donà un tern escarxofat d'or sobre vellut carmesí, un pal·li de blanc d'or, un cordonet de seda de color carmesí i un cordonet de damasc carmesí amb les seves armes. Va triar com sepultura la capella que tenia al claustre i va encarregar un nou retaule dels Set Goigs de la Verge, i imatges de Santa Maria Magdalena i Sant Joan Baptista²⁹.

Entre els ascendents de Joan Vic destacava el seu avi i conspicu col·leccionista d'art, Jeroni Miguel Vic de Vallterra (1459-1535), durant anys ambaixador de Ferran el Catòlic a Roma en temps tan difícils com són els pontificats de Juli II i Lleó X (dos papes que van ser grans mecenes del Renaixement); aconseguint que tant el rei com

26 Al segle XVI, una família notable podia ser protectora d'un monestir prestigiós en el qual s'havia d'ubicar el panteó familiar a cura de religiosos dedicats a l'oració per les ànimes dels seus habitants eterns. També havia de servir de refugi de pesta, de retir espiritual i de destinació privilegiada on es podran atresorar objectes religiosos, llibres o pintures generosament cedides pels seus patrons. Així ho van fer els Àustries amb el Monestir de l'Escorial, o el duc de Calàbria i Germana de Foix amb el Monestir de Sant Miquel dels Reis, tots dos cenobis regits per l'Ordre de Sant Jeroni. Els Vic també elegiran un monestir regit per jerònims: el monestir de Nostra Senyora de la Murta, a Alzira, al que s'accedia pel pont de Felip II, en honor a una visita del monarca amb la seva família.

27 Morera, J. B. (1995: 54). En referència a Joan Vic i Manrique (p. 64-65): «Y no sólo les tocó, ni a su familia, ni, en un cabello la peste, sino que les dotó el cielo con un hijo, que fue toda su alegría y la gloria y ornamento de su casa. Este fue el Ilustrísimo Sr. D. Juan Vich, obispo, primeramente, de Mallorca y después arzobispo de Tarragona. Nació en la hospedería del Monasterio donde estaban hospedados sus padres el día 13 de agosto de 1530. Bautizole en este monasterio el Padre Juan Barceló, hijo de este monasterio, fueron padrinos el canónigo Frigola y Masedolesa, doctor en medicina, y M. Luis Corral, rector de Llaurí, madrina, María de Rebolledo [...] Cantó en esta casa su primera misa y electo Obispo de Mallorca, celebró aquí las primeras órdenes y ordenó algunos religiosos [...] Trajo su cuerpo por mar a su muerte en Tarragona, su obispo auxiliar Juan Estelrich».

28 Morera, J. B. (1995: 105).

29 Biblioteca de l'Ateneu de València (BAV), R-Fol. 271-ORI. Extracte del testament a Terrateig, Baró de, (1948: 1-13); (77-95); Arciniega, L. (1999: 267-292).

els pontífexs quedessin satisfets de la seva manera de fer³⁰. L'any 1495 el canonge xantre del capítol i vicari general de la diòcesi, Guillem de Vic (*doctor utriusque iuris*), actuava com a ambaixador del cabildo de València a Roma, quan la cadira papal estava ocupada per Alexandre VI; i entre els anys 1507 i 1521 Jerónimo Vic va ser ambaixador successivament de Ferran II i de Carles V³¹.

Un exemple notori del patrocini artístic per part dels antecessors del nostre bisbe és la col·locació de la primera pedra de l'església de Santa Maria de Montserrat a Roma per Luís Carroz de Villaragut i Jeroni Vic Vallterra³². El 21 de juny de 1521, en plenes Germanies i rebut amb honors de virrei, arribava a València l'ambaixador Vic amb nombroses obres d'art que enaltirien les sales del seu palau renaixentista. D'aquesta col·lecció italiana sobresortien: quatre pintures de Sebastiano del Piombo, un bell relleu en marbre del Baptisme de Crist datat al 1500 (que va ser propietat posteriorment del seu nét, el bisbe de Mallorca Joan Vic), un *Lignum Crucis* de plata sobredaurada amb quaranta-cinc pedres precioses de colors, quaranta-dues perles fines i vint-i-un diamants incrustats i que contenia una relíquia de la Santa Creu, col·locat aleshores a l'oratori del papa Lleó X.

Va ser el canonge de València, ardiaca de Xàtiva i cardenal de Sant Marcel (purpurat el 1 juliol 1517), Guillem Ramon de Vic, nebot de Guillem de Vic, qui va pretendre donar al monestir jerònim una nova església³³. Així ho escrigué fra Morera el 1773:

«Año 1516. El día 6 de julio de este año juntos a la mayor parte de los vocales en el capítulo el Rmo. P. Prior Fra Agustín Gálvez, leyó tres cartas tocantes a la construcción de la nueva iglesia que deseaba hacer el Sr. D. Guillermo Ramón Vich, arcediano y Canónigo de Valencia”. Advertí que el capítol compost per tretze vocals de

30 Terrateig, B. de (1963). Correspost amb el període auri de l'Església local inaugurat poc abans amb l'accés al soli pontifici del seu bisbe Alfons de Borja i rematat per la concessió de l'arquebisbat metropolità que la va elevar a la cúspide de les seus episcopals hispàniques (Furió, A. 1995: 85-100). Anava a ser un veritable instrument per a la Corona, el que li va valer la seva posició social, econòmica i política. Ferran el Catòlic va ser el primer monarca europeu en introduir el model renaixentista de diplomàcia: professional del seu treball, discret i observador, capaç d'expressar-se elegantment en públic, que sap parlar llengües estrangeres i domina el llatí, així com el dret canònic i civil al que remetien els tractats internacionals i l'incipient dret de gents. Moriria el 7 gener 1534 amb 75 anys d'edat i va ser enterrat, segons voluntat escrita en el testament del 31 de desembre de 1533, amb l'hàbit de Sant Jeroni. El seu nét i bisbe de Mallorca va adquirir els seus dots diplomàtics per exercir la pastoral i aplicar el seu programa de govern eclesiàstic a l'illa entre els anys 1573 i 1604.

31 Archivo Capitular de Valencia (ACV), *llogall* 695, f. 10r.

32 Falomir, M. (1996: 473-483).

33 Sobre el temple de planta rectangular dividit en cinc trams, cal dir que en 1516 Guillem Ramon de Vic, un any abans de ser investit amb el soli cardenalici a Roma, va realitzar els plànols de la nova església; no obstant això, seria el seu germà ambaixador, Jeroni qui comencés les obres, tot i que a la seva mort estaven fets només els fonaments. El seu nét Joan, bisbe de Mallorca i arquebisbe de Tarragona (1530-1612), va reprendre la política de construccions que havia iniciat el seu avi i va concloure el projecte. Però va morir sense veure-ho acabat, sent finalment el seu nebot, el pare Jeroni Diego Vic qui finalitzés i consagrés les obres el 17 setembre 1623.

jerònims, no ho va aprovar per unanimitat: “Sólo el padre Fra Juan Jaime respondió que no era de parecer se hiciese iglesia nueva en este monasterio»³⁴.

El dia 20 de juliol de 1516 es va iniciar la construcció de la nova església amb un cerimonial preparat per a tant esperada ocasió: una solemne processó encapçalada per l'ardiaca seguit pel prior, la comunitat de tretze monjos (dos diaques, cinc llecs i sis novicis), Gaspar Gimeno (escrivà de la Sala de València), Miguel Frigola (notari procurador del monestir) entonaren el salm 83 «Quam dilecta tabernacula tua, Domine» (Què boniques són les teves residències, Senyor). Seguidament, l'ardiaca posà la primera pedra que tenia gravada una creu groga que li va cedir el mestre d'obres Joan d'Alacant. Tot just un any després, el juny de 1517, es va concedir a Jeroni Vic la fundació donada al seu germà: en aquest temps el monestir va adquirir un retaule quatrecentista i l'ambaixador va dotar la capella familiar amb una Verònica i un retaule d'alabastre representant el Baptisme que, com hem vist, va portar d'Itàlia.

La casa de la família Mascons, anomenada de l'ambaixador Vic i popularment coneguda per la Casa gran dels Mascons a la parròquia de Sant Martí de València, va ser el testimoni arquitectònic renaixentista més important que va llegar l'avi del bisbe de Mallorca³⁵.

Lluís Vic i Ferrer³⁶, pare del prelat, va destinar els seus peculis a la construcció de l'església de Llaurí, que donava nom al títol del seu baronia i de la qual van ser benefactors el cardenal Guillem R. de Vic (rector) i el seu pare l'ambaixador Jeroni Vic (patró)³⁷. Va ser a finals del segle XVI i començaments del segle XVII quan el monestir va experimentar un notable canvi. El seu fill Joan Vic, essent bisbe de Mallorca, va fer una donació el 1593 d'escassos però molt preuats objectes litúrgics,

34 Morera, J. B. (*op. cit.*: 164-165).

35 Segons Mercedes Gómez, Jeroni Vic Vallterra «decidió remodelar el palacio medieval tradicional, inmerso en las novedades arquitectónicas presentadas por ejemplo en palacios de Antonio Sangallo El Joven, con quien tuvo contacto por haber formado parte de la Cofradía de Santa María de Montserrat de Roma». Aquest edifici iniciarà sigil·losament la ruptura amb el llenguatge arquitectònic medieval i acceptarà un nou lèxic decoratiu renaixentista procedent d'Itàlia. Una de les hipòtesis de treball és que podria ser considerada una obra d'importació: l'ambaixador va ser amic del marquès de Zenete, promotor del castell-palau de Calahorra, planta i disseny atribuït a l'arquitecte Michele Carlone. Gómez, M., 1996-1999, p. 73-99; Callado, E. (coord.), 2006.

36 Tant l'ambaixador Jeroni Vic Vallterra com els seus descendents tindrien l'honor i el deure de passar llargues temporades fora de les terres valencianes al servei dels seus monarques, ja fos com a governants, com diplomàtics o com a militars. Lluís Vic i Ferrer únic fill home i hereu universal de l'ambaixador, segons testament datat el 11 gener 1534 davant el notari Francesc Joan Ballester, combatria als agermanats sota les banderes reals i acompanyaria a l'Emperador en les seves expedicions al nord d'Àfrica. El seu fill i germà del bisbe de Mallorca, Lluís Vic i Manrique de Lara seria virrei de Mallorca la dècada del 1584 al 1594 coincidint el poder civil i eclesiàstic d'un territori en un sol llinatge. En 1520, per exemple, es feia sentir la influència del seu pare i el seu oncle (ambaixador i cardenal) en un breu de Lleó X que nomenava a Jerónimo i Luís Vic, a Ramon bordar, a Giner de Perellós ja Lluís Jeroni Vic, entre altres eclesiàstics de València, familiars i continus comensals seus, eximint-los d'una altra jurisdicció. (Archivo de la Baronia de Llaurí, *Fondo Vich*, caja 5).

37 Testament de 1584 citat a Terrateig, Baró de, 1948, p. 80.

valorats en 6.000 lliures, i el 1609 de la seva magnífica biblioteca³⁸. El 18 novembre del mateix any va ordenar bastir la capella major de la nova església que serviria de sepultura familiar.

L'últim membre del llinatge, Diego Vic i Castellví, home que va escriure en castellà la major part de la seva obra literària i que va professar com a monjo jeroni a la Murta (rebutjant la plaça de guardajoies de Felip III), encarregarà una col·lecció de trenta-un retrats d'homes eminents de la Ciutat i Regne de València, tradicionalment atribuïts al pintor barroc Joan Ribalta³⁹, vint-i-tres dels quals passaren a formar part de la pinacoteca de la Reial Acadèmia de sant Carles de València, a causa de la desamortització que patí el monestir de la Murta el 15 de novembre de 1820. Es conserva una carta de Diego Vic enviada al prior de la Murta de dia 27 de juliol de 1641 en la qual explicava la importància de la col·lecció perquè «todas las pinturas que he enviado son de buena casta y las expongo sin escrúpulo, ni miedo a qualquiera censura de los que entiendan la Facultad, y sus primores»⁴⁰.

Respecte a la temàtica de la pinacoteca afirmava el següent⁴¹:

«De que no hayan agrado ahí, no me espantaré, no tanto por la diversidad de gustos, cuanto por no ser todas las figuras, y de historias Divinas, aunque en ellas creo que no hay cosa profana, y si las hubiera, ya nos sabremos hacer Inquisidores para quemarlas»

El zel del nebot del prelat Joan Vic en la conservació i privacitat de les pintures fou discret i caut:

«Bien sé que desde que están en mi poder con haber atravesado varios respectos y obligaciones grandes, no ha habido Monja que guardase igual clausura. Porque ni a fiesta, ni procesión, ni venida de Rey, ni huéspedes, ni bodas de Virreyes, ni a teatinos, que es más que todo, jamás ninguna de ellas ha salido de casa, antes he perdido algunas amistades por ello, y más por no haber dado lugar a copiarlas»⁴².

38 Terrateig, B. de, 1958, p. 377-379. L'inventari va ser realitzat en el 1671 per Andrés de Villamanrique sota el priorat de José Guerau. L'enquadernació recull, al voltant del lleó de Sant Jeroni, dos versets de la Bíblia els quals traduïm: «Salomón para construir su biblioteca reunió libros de muchas regiones, II M, 2, 12-13)» i «Nosotros ningún libro dejamos de lado, aunque sólo hay en manos nuestras libros de santos, I M, 12, 9)». La biblioteca de Joan Vic disposava bona part del pensament occidental des dels clàssics llatins i grecs, les obres dels sants pares i dels autors cristians medievals. No faltaven literats del segle XVI, obres de dret penal, civil i canònic, d'art, filosofia i, especialment en el context de la Contrarreforma, obres de caràcter religiós (col·leccions de sermons, vides de sants, comentaristes de la Bíblia), textos legals de l'ordre de Sant Jeroni i d'altres, disposicions de Trento i sínodes valentins i mallorquins. Mut, J. E., 2001, p. 339-367.

39 Aldea, Á., 1999, p. 529-545. El manuscrit del qui fou prior del monestir, fra Joan Baptista Morera (1702-1781), datat el 1773 («Historia del Monasterio del Valle de Miralles y hallazgo de la Santísima Imagen de Nuestra Señora de la Murta», reeditat el 1995) citava el testament de Diego Vic Castellví des d'on procedia a la donació de tots els seus béns al monestir. Va gastar un total de 14.664 lliures a l'església, destacant la construcció del retaule major obra de l'escultor Miquel Oliver i del pintor i daurador Pedro Orrente, acabat el 11 novembre 1634.

40 Arxiu Municipal de València, *Biblioteca Senyor Serrano*, n. 5113, f. 223r-227v.

41 Arxiu Municipal de València, *ibidem*, f. 223v.

42 Arxiu Municipal de València, *ibidem*, f. 224r.

Queda plasmat, doncs, l'acoblament de la via eclesiàstica de Vic i Manrique amb la seva cultura artística: el coneixement directe d'obres i artistes afavorides per dignitats del seu llinatge i nissaga familiar⁴³.

Als quaranta-tres anys i amb un brillant «cursus honorum» començarà a exercir de promotor, recent nomenat bisbe de Mallorca el 1573 i abandonant les vanitats del món; d'esglésies, parròquies, santuaris i llocs destinats a l'oració que li va tocar pasturar. El bisbe Vic fou el quart dels onze fills de la família Vic i Manrique i poc sabem a dia d'avui sobre la seva infantesa. Es conserva a l'Arxiu del Baró de Llaurí a València, un llibre escrit pels seus nebots Álvaro i Diego on deixà entreveure, des de ben jove, la seva prioritat per la carrera eclesiàstica.⁴⁴

Salamanca, càtedra i rectorat

Joan Vic estudià llatí a València i teologia a Salamanca⁴⁵. Des del punt de vista del seu comportament, G. Pons apuntava que «el único detalle que conocemos de su vida de joven estudiante es bastante significativo respecto de su ejemplaridad y buenas costumbres, y consiste en que los jesuitas decían de él: desde mozo en sus estudios trató mucho con los nuestros»⁴⁶. Es va distingir pel seu aprofitament acadèmic i, acabada aquesta etapa incipient, es va establir Salamanca on ascendí al càrrec de rector de la Universitat de Salamanca, limitat a un any de rectorat.

43 Finalment, el 1653 Diego Vic, nebot del bisbe Joan, va aconseguir que els monjos acceptessin un patronatge de *iure* i no només de *facto* sobre l'església i sobretot el convent, que es va concretar en la substitució dels relleus del claustre baix l'escut de la família Vic. El 1657, després de la mort de Diego Vic, la Murta s'havia convertit en un monestir tan íntimament unit al llinatge Vic que la presència dels símbols heràldics d'aquesta família dominaven tots els llocs de l'edifici (portal major de l'església, claustre, biblioteca, etc.). Després d'un segle XVIII difícil per a les ordres monàstiques, i després de diverses temptatives desamortitzadores en 1812 i 1820, el monestir serà extingit el 1835. Part dels objectes dels Vic atresorats en aquest cenobi passaran a l'Estat i d'aquí a diversos museus i arxius actuals. Una altra part es perdrà per sempre en el convuls procés lligat a la Desamortització espanyola.

44 Vich, Á. et al., «Libro del linaje y descendencia de mis hijos, que trata de los linajes de Vich, Manrique Ferrer, Fajardo, Castellví, Moscó, Borja y Belvis». Manuscrit. Arxiu del Baró de Llaurí (Valencia), s. f. 210 pàgines. L'encapçalament de la més antiga còpia del Dietari dels germans Vic conservat actualment a la Biblioteca de l'Ajuntament de València (sig. 1570), procedent de la donació de Serrano Morales es titula «Sucesos de la ciudad de Valencia ocurridos en los años 1619 hasta el último día de 1632, copiados fielmente por F. Pedro Cuenca, monje profeso del R. Monasterio de San Miguel de los Reyes de Valencia. Año 1787». En el pròleg escrit pel P. Cuenca s'adverteix que el manuscrit original es trobava al monestir de San Miguel de los Reyes, sense indicar-nos procedència («considerado como documento contemporáneo de esta época decadente y calamitosa y muelle», p. 200); malgrat tot fou traslladat al monestir de Nostra Sra. de la Murta (Alzira) propietat de la mateixa orde de jerònims on es conservaren tots els béns, memòries, llibres i béns de Diego Vic. Almarche, F. (1920).

45 Furió, A., *op. cit.* (363): «Sus padres correspondieron a la vocación del hijo, le proporcionaron los medios para instruirse en la lengua latina y las humanidades que cursó en la Universidad de Valencia». Andrés, M. (1976-1977).

46 Pons, G., *op. cit.* (190). L'autor cita el document a la Revista de l'Arxiu de la Societat del Jesús de Roma, *Hispania*, 130, f. 56r i 297r-299v.

Apèndix d'imatges



Figura 1. Anònim. Retrat del bisbe de Mallorca Joan Vic i Manrique de Lara
Palau episcopal de Mallorca

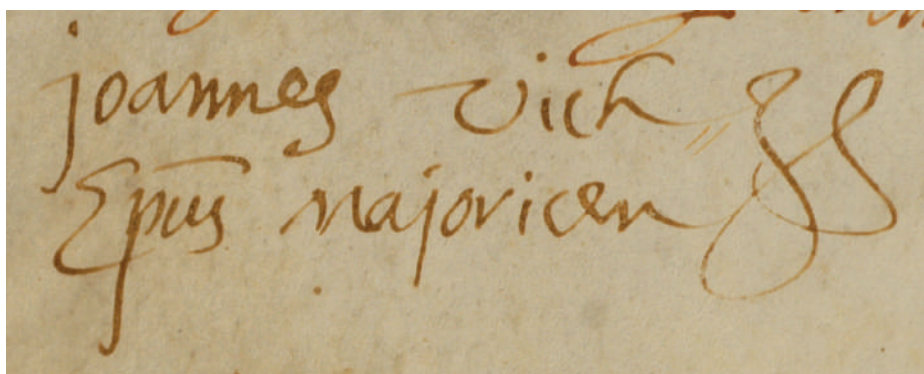


Figura 2. Privilegi signat pel bisbe Joan Vic i Manrique. 1586
Arxiu del Col·legi de Lluc



Figura 3. Roland de Moïs: *Retrat de Lluís Vic i Ferrer*. 1581
Museu de Belles Arts de València



Figura 4. Roland de Moïs: *Retrat de Mencía Manrique de Lara*. 1581.
Museu de Belles Arts de València



Figura 5. Roland de Moïs: *Retrat de Joan Vic i Manrique*. 1581
Museu de Belles Arts de València



Figura 6. Roland de Moïs: *Retrat de Lluís Vic i Manrique*. 1581
Museu de Belles Arts de València



Figura 7. Roland de Moïs: *Retrat de Jordi Vic i Manrique*. 1581
Museu de Belles Arts de València



Figura 8. Roland de Moïs: *Retrat d'Aina Vic i Manrique*. 1581
Museu de Belles Arts de València



Figura 9. Roland de Moïs: *Retrat de Francesc Vic i Manrique*. 1581.
Museu de Belles Arts de València



Figura 10. Roland de Moïs: *Retrat d'Álvaro Vic i Manrique*. 1581 (va testar en 1657)
Museu de Belles Arts de València



Figura 11. Antonio de Sangallo el Jove? / Jacopo Sansovino?
Columnnes renaixentistes del palau dels Vic
Museu de Belles Arts de València



Figura 12. Anònim. *Epifania dels Mags d'Orient*. Segell de plata daurada amb les armes del cardenal –amb títol de Sant Marcel–, Guillem Ramón de Vic (1460-1525)
Museu de Belles Arts de València

